

го роду на сучасному етапі. Внесок до української музичної культури роблять її донька Наталія, племянники — диригенти Віталій Романович та Микола Віталійович (молодший) Лисенки, в музичній школі Львова викладає Ірина Лисенко. Немає переводу козацькому роду Лисенків, і представники його глибоко шанують дідівське прізвище та плечують родинний талант. Журналісти ж давно вже назвали цю родину музичною династією. Рада Лисенко ставиться до цього визначення зі скромною гідністю: „Я не знаю, ким себе вважати, просто так склалася доля. І щось від діда передалося мені. Я його дуже добре розумію та прагну слухати. Це для мене надзвичайно важливо.“

Сама природа творить династії. Вони або є, або їх немає. Зазвичай вважають, що один яскравий представник є найкращим, найбільш талановитим, таким, котрий увібрав у себе найяскравіше. А його нащадки дрібніші. Це правда. Але й ті дрібніші не покидають своєї справи, вносять власну лепту і розвивають розпочате. Я знаю багато таких династій, і не лише в музиці. За радянської влади це явище так негарно називали „семейственностью“ і мало воно радше негативний підтекст. Я ж вважаю, що династії це не плід семейственності, це дуже важливе продовження родинної справи, до якої кожен вносить щось своє“.

Рада Лисенко — берегиня української музичної традиції. Всупереч всім труднощам вона вірить, що тепер, коли Україна вже є вільною, відродиться по-справжньому її культура, в т. ч. і її музична складова — фортеп'янна музика. І сьогодні Заслужена артистка робить вагомий внесок у цю справу. Резонансним був концерт на вшанування родинних лисенкових ювілеїв, що відбувся у Національній музичній академії України в березні 2011 р. Виконанням творів Миколи Лисенка та його наступників в українській музиці (В. Барвінського, В. Косенка, М. Колесси) відзначили 125 років від народження Остапа Миколайовича, 115 років його дружини Марії Тимофіївни, 70 років диригента Віталія Романовича Лисенка, 90 років Ради Остапівни та 40 років Миколи Віталійовича. Рада Остапівна у супроводі камерного складу Державного естрадно-симфонічного оркестру України під орудою праправнука славетного композитора Миколи Віталійовича Лисенка заграла „Веснянку“ і „Метелицю“ із „Симфонічних танців“ А. Штогаренка. А на осінь 2011 р. її вже запрошено виступити на Фестивалі ім. А. Кос-Анатольського в Коломиї.

Невичерпного натхнення і творчих успіхів Вам, невтомна мисткине! Хай славиться ім'я Лисенків, прикрашене Вашим чарівним талантом!

Наталія КАШКАДАМОВА

МИХАЙЛО ГАВРИЛКО І ЙОГО СПАДЩИНА

Михайло Гаврилко належав до тих непересічних особистостей, історія життя і творчості яких могла б стати сюжетом до захопливої науково-пригодницької книжки. Його життя і праця чергувались з перебуванням у різних місцевостях, знайомством з багатьма особами, в тому числі відомими, з арештами і втечами. Однак ніхто, в тому числі й представники українського мистецтвознавства, у якому він залишив чималий слід, не спромігся навіть на видання якоїсь узагальненої праці про митця. Пов'язано це з політичними вподобаннями М. Гаврилка, із специфічним характером художника, який не був доступним для багатьох. Постає Гаврилка свого часу була зрозуміла лише невеликому гурткові.

Народився Михайло Гаврилко в козацьких хуторах поблизу с. Руківщини на Полтавщині 1882 р., у краю, який так щедро обдарував нашу українську культуру талановитими людьми. Ця чарівна земля на все життя прищепила йому любов до прекрасного, розуміння найтонших порухів мікро- і макрокосмосу, природи, навчила бачити красу у, здавалося б, буденних явищах — квітці, дереві, лісові, грозі. Дивну рису його характеру не раз відзначали друзі й знайомі Михайла.

Михайло Гаврилко (1882—1920)

Однак це були не дивацтва, а спосіб життя, своєрідний самозахист від жорстокості віку, — це був його світ, куди дорогу знав тільки він.

Виховувався Михайло в українській родині, що вела родовід від козацького кореня і зберігала національні традиції. Саме від них і передалася Михайлові не лише ідеальна в нашій уяві козацька статура — високий зріст, і великий талант до знань, працьовитість, що межували з патологічним бажанням волі та абсолютним нехтуванням усіх авторитетів.

Початкову художню освіту здобув у Миргородській школі прикладного мистецтва під керівництвом відомого українського художника О. Сластіона (1899—1904), яка тоді була одним із головних в Україні центрів виховання художників декоративно-прикладного мистецтва. Можливо, як ніде інде, тут великої уваги приділяли вивченню народного декоративного мистецтва та його застосуванню. В науці М. Гаврилко відзначався неабиякими здібностями і був одним із найкращих учнів. Саме тоді формується світогляд молодого митця, любов до народного українського мистецтва, орієнтація на реалістичне самовираження у творах мистецтва.

Водночас формується і революційний світогляд Гаврилка, його непохитні переконання майбутнього українського патріота. З учнівського життя в Миргородській школі збереглися деякі спогади його сучасників, що дають можливість зрозуміти внутрішній світ юнака. Якось кілька чоловік польської шляхти і поміщиків відвідали могилу Т. Шевченка і вирішили відсвяткувати цю подію випивкою. На саме закінчення бенкету випадково прибув М. Гаврилко. Проте припинити осквернення могили Кобзаря навіть його кременезній фігурі було не під силу. Тоді він зібрав із навколишніх околиць селян і розігнав поляків чи, за його словами, «вигнав торгашів із храму господнього».

По закінченні навчання в Україні М. Гаврилко, здобувши державну стипендію, 1904 р. вступає до художньо-прикладного училища барона Штігліца в Петербурзі. Це був специфічний навчальний заклад, який, крім певної мистецької спеціальності, давав можливість широкого ознайомлення на перших курсах з усіма видами живопису, рисунку, графіки, скульптури, керамічного мистецтва. Тут були гарні бібліотека і музей.

Однак уже невдовзі, 1905 р., за участь в організації студентського страйку М. Гаврилка звільнено з училища, а потім заарештовано. Півроку провів у слідчій в'язниці. Відтоді Михайло пов'язав себе з революцією, ставши членом Революційної української партії. 1905 р., за дорученням партійної організації, переїжджає до Львова, звідки поїздками веде патріотичну роботу у Східній Україні. Арештований при одному з переїздів на кордоні, потрапляє до в'язниці, де перебуває близько шести місяців. 1906 р. із тринадцятьма товаришами знову за ґратами. Через місяць за браком доказів його відпускають. Вийшовши з в'язниці, він знову активно береться до антицарської пропаганди. На одному з мітингів у хуторі Свинківка на Миргородщині він закликав селян відібрати землю в панів та відлучити Україну від Російської імперії. Безперечно, така діяльність не проходила повз увагу російських жандармів, і його втретє заарештовують на місяць. А випустивши, віддають під постійний нагляд поліції. Заборона вступу до художніх закладів та безперервні переслідування царської «охранки» змушують Михайла Гаврилка 1907 р. переїхати до

Львова, який у той час, як і вся Галичина, був у складі Австро-Угорської монархії, котра, треба зазначити, надавала більше уваги національним проблемам, ніж Росія, й українські організації та товариства тут не переслідувались.

По приїзді в Галичину Гаврилко з допомогою Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, вступає до Краківської академії мистецтв і навчається у скульптурному класі проф. К. Ляшки.

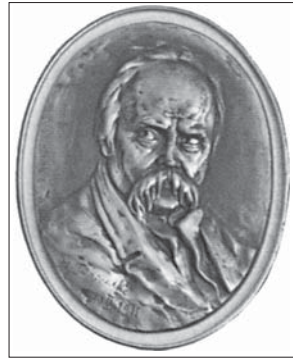
Краківська академія мистецтв поряд з закладами Відня, Мюнхена і Парижа стала центром, куди охоче приїздили на навчання українські митці на початку ХХ ст. У цій академії викладали талановиті митці, які з повагою і замишленим ставилися до української народної культури. Крім того, краківський мистецький осередок став місцем, де могли спільно працювати українські художники зі сходу і заходу, розділеної між імперіями єдиної України. Тому не дивно, що Краківській академії завдячуємо мистецькому вихованню низки митців. З-поміж них — М. Жук, М. Бойчук, О. Новаківський, І. Труш, І. Северин, М. Бурачек, В. Масляників та багато інших відомих і маловідомих майстрів.

В 1905—1912 рр. у краківському осередку були такі українські діячі культури, як Б. Лепкий, В. Липинський, М. Гаврилко та ін. Зустрічались постійно в кав'ярні, де обслуга називала стіл «stół rusiński». Велись постійні дискусії. Гаврилко завичай лише слухав і всміхався.

У Краківській академії мистецтв молодий митець навчався досить успішно. Працював він багато і невтомно. А за одну з пластичних праць — «Копач» — отримав нагороду. За словами сина проф. Ляшка, його батько вважав Михайла одним з найкращих учнів.

Упродовж 1907—1912 рр. М. Гаврилко займався мистецькими студіями, але політики не полишав. Він брав участь в усіх об'єднаннях та організаціях, де була хоч іскринка для всезагального полум'я визволення України.

По закінченні академії М. Гаврилко їде навчатися до Парижа в майстерню відомого французького скульптора Бурделя, де пробув близько року (1911). За кордоном він не став прихильником модернізму, а залишився ревним поборником реалізму й народності. Портретні роботи «Гануся» (1909), «Чоловічий портрет» (1912), «Жіночий портрет» (1911), особливо погруддя М. Пашкевича (1910), Т. Шевченка (1911), Ю. Федьковича (1914), привертають увагу силою життя й природністю рухів його тематичної композиції — «Бандурист», «Прощання», «Козак на коні».

Михайло Гаврилко. „Тарас Шевченко“, „Іван Франко“. Варіант металевих медальйонів

Михайло Гаврилко. „Козак і дівчина“, „Тарас Шевченко“. Сцени з проєкту пам'ятника Т. Шевченкові в Києві

Майстерно виліплене ним на відзначення ювілею 1914 р., погруддя Т. Шевченка сповнене глибокої життєвості, наскрізь пройняте високим патріотичним духом. Встановили монумент в українській гімназії в м. Кіцмані на Буковині. Скульптура поета-бунтаря була такою вдалою, що М. Гаврилко отримав кілька замовлень на її повторення. Але як справжній художник, він завжди шукав нового поглибленого розкриття дорогого його серцю образу Т. Шевченка.

Розквіт творчості скульптора припадає на складні роки Першої світової війни. Тоді він працює у Львові над проєктом пам'ятника Шевченкові для Києва. Тут він виконав і відомий барельєф-медальйон поета, що поширювався у численних екземплярах майстернею І. Левинського у Львові.

Вдало виконані медальйони із зображенням Т. Шевченка кожна читальня „Просвіти“, Народні доми та інші українські установи намагались придбати не лише з нагоди урочистостей Т. Шевченка 1911, 1914 років (бюсти чи медальйони Кобзаря), але і протягом 20—30-х рр. ХХ ст.

Важливим етапом творчості Михайла Гаврилка стала участь в конкурсах проєктів на пам'ятник Т. Шевченкові у Києві. Скульптор активно і з великим захопленням, незважаючи на невдачі, працює над цією темою з 1910 по 1914 рік. Яка ж доля спіткала проєкт Гаврилка? Постамент з фігурою Т. Шевченка перейшов у власність доктора Гриця Лучаківського, судді з Болехова, а п'ять інших фігур зберігалися з Музею НТШ у Львові. Тепер їх місцезнаходження невідоме.

Перебуваючи у Львові на початку другого десятиліття ХХ ст., М. Гаврилко бере активну участь у студентських організаціях та стрілецьких товариствах Галичини. З початком Першої світової війни він стає членом стрілецької мобілізаційної комісії у Львові та вступає до першої сотні Українських Січових Стрільців. У перші місяці війни за завданням Союзу визволення України працює в таборах російських полонених з воїнами-українцями, а в травні 1915 р. із загонами УСС відбуває на фронт в ранзі четаря. Бере участь у боях під Болеховом, Вікторовом, Галичем, Золотою Липою, Стрипою, Настасовом.

З 1916 р. четар М. Гаврилко призначений начальником комісаріату по табору добровольців у Луцьку, став організатором українських початкових шкіл.

За час перебування на стрілецькій службі М. Гаврилко не припиняв творчо працювати як у графіці, так і в скульптурі. З найбільш значних

праць назовемо бюст сотника УСС В. Дідушка, медальйон князя Святослава, інші проєкти.

1917 р., повернувшись до Львова, митець працює над медальйоном князя Святослава (в міді) та над новим проєктом пам'ятника Т. Шевченкові.

Події української визвольної війни, що особливо гостро прокотились в Галичині, змушують переїхати Гаврилка у Східну Україну, де він продовжує військову службу в лавах борців за незалежність України, не забуваючи, що він є бійцем і української культури.

У 1919 р. Гаврилко потрапляє в полон до більшовиків і, як старшина української армії, зазнає знущань. Дивом виживши, йому вдається звільнитися. Після багатьох пригод добирається до знайомих у Східній Україні. Наприкінці 1919 р. він переїжджає до Полтави, де був призначений на посаду скульптора VII розряду райспоживспілки.

Саме тут навесні 1920 р. виліплює останню з відомих робіт — бюст Т. Шевченка для Полтавського музею М. Гоголя. На погрудді рукою скульптора зроблено напис: „Обніміте, брати мої, найменшого брата“.

Доля цієї скульптури невідома. А до війни, за свідченням брата митця Степана Гаврилка, бюст стояв у вестибюлі Полтавського театру ім. М. Гоголя.

1920 р. Чернігівський відділ мистецтв Губернського відділу народної освіти оголосив конкурс на проєкт пам'ятника Шевченкові. (Термін надсилання робіт був визначений до 20 червня 1920 р.) Можливо,

це було причиною прибуття сюди М. Гаврилка. Переїхавши до Чернігова, митець влаштується 1920 р. на посаду завідувача культурно-освітнього відділу.

1920 р. митця не стало. За однією версією, він помер від тифу, за іншою — загинув на Лівобережжі від рук більшовиків. Р. Стельмахів твердив, що його розстріляли, відомі й інші версії.

Життя М. Гаврилка — це одиссея переїздів, арештів, викручувань та зустрічей: від Прилук до Ічні, від Києва та Канева до Хотина та Чернівець, до Болехова та Львова. Але ні вдома, ні за кордоном свого характеру, ані віри в себе він не втрапив.

В емоційному запалі Михайло Гаврилко не раз казав, що він хотів би служити Україні або як вояк, або як різьбар. І в тій, і в тій іпостасі він виконав свій обов'язок.

Олесь НОГА

Михайло Гаврилко. Проєкти пам'ятника Т. Шевченкові в Києві. 1909—1914 рр.